

dr. jur. Hámori Antal

A CSALÁD ÉS A MUNKAVÁLLALÓ VÉDELME NEK ALKOTMÁNYJOGI ÖSSZEFÜGGÉSE AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG HATÁROZATAINAK TÜKRÉBEN

A tanulmány az utóbbi évek azon alkotmányellenes rendelkezéseit tekinti át, amelyek lehetővé tették a különböző munkavégzésre irányuló jogviszonyok indokolás nélküli munkáltatói megszüntethetőségét. A téma középpontjában a család, annak tagjai, köztük a munkavállalók, s védelmük állnak.

The paper deals with those anticonstitutional regulations that enabled termination of various work contracts without any kind of reasoning obligation. The topic focuses at the family and its members who also as employees expect protection suggested here.

Napjaink gyorsuló világában, úgy látom, – megfelelően – a „jogalkotó” sem pihen. Olyan alapvető, a családot, annak tagjait, köztük a munkavállalót is érintő aktusok keletkeztek, ha csak a jelenlegi kormányzati ciklust nézzük, mint például az új „alaptörvény”¹ – amely L) cikkében kimondja, hogy: „(1) Magyarország védi a házasság intézményét mint férfi és nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösséget, valamint a családot mint a nemzet fennmaradásának alapját. (2) Magyarország támogatja a gyermekvállalást. (3) A családok védelmét sarkalatos törvény szabályozza.”² –, a családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény (Csvt.), a közszolgálati tisztviselőkről szóló 2011. évi CXCV. törvény (Kttv.), a munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény (Mt.), mindezt megelőzően a – ma már nem hatályos – kormánytisztviselők jogállásáról szóló 2010. évi LVIII. törvény (Ktjt.)³, amelyek a család és a munkavállaló védelmének alkotmányjogi összefüggése szempontjából is, összevetve a korábbi alkotmányi és egyéb vonatkozó szabályozással,⁴ kellő reflexiót kívánnak.

Erre az utóbbiként említett „jogalkotói” lépés kormánytisztviselői jogviszony felmentéssel, határozatlan idejű munkaviszony rendes felmondással indokolás nélküli munkáltatói megszüntethetőségét biztosító tartalmának Alkotmánybíróság által megállapított alkotmányellenessége is okot ad;⁵ miként a – szintén hatályon kívül helyezett – köztisztviselők jogállásáról szóló 1992. évi XXIII. törvény (Ktv.)⁶ – 2010. évi CLXXIV. törvény 1. §-ával megállapított – 17. §-a (1) bekezdésének alkotmányértő volta.⁷

Eme jogviszonyok indokolás nélküli munkáltatói megszüntethetőségének biztosítása – az alkotmánybírói határozatok szerint is – a családok munkáltatói önkénynek történő kiszolgáltatását is jelenti. A család, annak tagjai, köztük a munkavállaló kiszolgáltatottságát pedig mi sem hagyhatjuk szó nélkül!

Annak idején, amikor a Ktjt. megalkotásakor arról értesültem, hogy a munkáltató a kormánytisztviselői jogviszonyt felmentéssel, a határozatlan idejű munkaviszonyt rendes felmondással *indokolás nélkül* megszüntetheti,⁸ aggódni kezdtem, nem először és nem utoljára fokozott óvatosságra intő jelet éreztem. No, nem közvetlenül személyes érintettség okán, hanem azért, mert az ember – lévén közösségi lény is – nem lehet közömbös aggályos aktusok láttán. S míg erőnktől telik, szólnunk kell nekik...

Aztán, nem sokkal később (hat hónap elteltével), a jogviszony indokolás nélküli munkáltatói megszüntethetősége felmentéssel a Ktv. említett módosításával is elkövetetett.

A Ktjt. indokolás-nélkülisége melletti érvelés, amelyet egy fiatal, jogász végzettségű, kereszténydemokrata néppárti, pozícióját szemmel láthatóan élvező államtitkártól hallottam, s amit a „törvény” általános indokolása is tartalmaz, szintén riasztó hatással volt reám. A képtelen okfejtés a következő részt fogja át: „[...] az állam, mint munkáltató csak valós és okszerű indokollással alátámasztottan, meghatározott esetekben és olyan jogcímen (alkalmatlanság) szüntetheti meg a közszolgálati jogviszonyt, amely *a mai bírói gyakorlat szerint lényegében alkalmazhatatlan*. [...]”⁹

A Ktv.-módosítás indokolásának szóhasználata ugyancsak több mint elgondolkodtató: „A felmentés szabályai megegyeznek a kormánytisztviselőkre vonatkozó szabályokkal, így egységesen a köztisztviselő és a kormánytisztviselő indokolás nélkül két hónap felmentési idő mellett *eltávolítható*.”¹⁰

A „fülemnek sem hittem már”, de ez a helyzet manapság! Cáfolatnak e hasábon álljon itt az alkotmánybírói határozat oldaláról: „A munka az egyén létének, emberi autonómiájának anyagi forrása. Határozatlan időtartamú munkavégzésre irányuló jogviszonyok esetén a munkavállaló hosszú távon számít arra, hogy munkája gazdasági biztonságot biztosít maga és családja számára. [...]”¹¹

Nem értettem, s nem értem, hogy igazság- és jogérzetet vesztett e „vidéken”? S mekkorát?! Érdemes olvasni tovább: „[...] az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a Ktjt. 8. § (1) bekezdés b) pontja [az Alkotmánybíróság úgy ítélte meg, hogy a Ktv. 17. § (1) bekezdése] alkotmányellenes, sérti az Alkotmány 2. § (1) bekezdésében szabályozott jogállamiság elvét, a 70/B. § (1) bekezdésében szabályozott munkához való jogot, a 70. § (6) bekezdésében szabályozott közhivatal viseléséhez való jogot, az 57. § (1) bekezdésében szabályozott bírósághoz fordulás jogát, és az Alkotmány 54. § (1)

bekezdésében szabályozott emberi méltósághoz való jogot, ezért azt megsemmisítette.”¹²

Azért „ezt” – valamelyest – nem érezni, nemcsak Pestről szólva „nem semmi”... Netán, azt hihette bárki is, hogy család, s tagjai feláldozhatók egy jónak mondott cél „oltárán”? Nem! A keresztény tanítás szerint sem! Sőt, egyebek mellett, épp a szerint nem! Alkotmányos cél is csak alkotmányos eszközzel valósítható!

Az Egyház tanítja: a házasságra alapozott család a társadalom életadó alapsejtje, az élet szentélye, „az a hely, ahol az élet, Isten ajándéka megfelelő tiszteletben részesül és védelmet kap a reá leselkedő számtalan veszély ellen, s ahol a valóságos emberi fejlődés kívánalmainak megfelelően növekedhet”¹³ – megelőzi a társadalmat és benne az államot is: a társadalom, a gazdaság és az állam van a családért, nem fordítva; a munka jeleníti meg azokat a körülményeket, eszközöket, amelyek lehetővé teszik egy család megalapítását és fenntartását.¹⁴

Hangsúlyozzuk, a szóban forgó jogviszonyok indokolás nélküli munkáltatói megszüntethetősége a családok munkáltatói önkénynek történő kiszolgáltatása! A taláros testület megfogalmazása szerint: „[...] a munkavégzésre irányuló jogviszonyok jellemzője, hogy aszimmetrikus jogviszonyok, amelyben a munkavállaló jogilag függő helyzetben van a munkáltatótól. E jogviszonyok törvényi szabályozásának a funkciója éppen azon garanciák megteremtése, amelyek biztosítják, hogy ez a függő helyzet a munkavállalói oldalon ne eredményezzen kiszolgáltatottságot. E garanciarendszer egyik eleme a jogviszony munkáltató által történő megszüntetésének azon törvényi szabályozása, amely védelmet nyújt a jogviszony indokolatlan, önkényes megszüntetése ellen.”¹⁵ „Az államnak a közhivatal viseléséhez való joggal összefüggő intézményvédelmi kötelezettsége körébe tartozik, hogy a közhivatal viselőjének védelmet nyújtson a munkáltatói jogkör gyakorlójának a felmentésére irányuló önkényes döntésével szemben. A törvényhozó kötelessége olyan garanciális szabályok megalkotása, amelyek biztosítékot nyújtanak arra, hogy a kormánytisztviselőket törvényes indokok nélkül, önkényesen ne lehessen hivataluktól megfosztani.”¹⁶

„A Kjt. 8. § (1) bekezdése, – amint az a törvény indokolásából megállapítható – a kormányzati törekvések egyszerűbb megvalósítása érdekében jogi korlátok nélkül lehetőséget ad a kormánytisztviselői jogviszony munkáltató által történő megszüntetésére. Ez a jogi megoldás [...] magában hordozza a közszolgálati jogviszony önkényes, a munkáltató szubjektív megítélésén alapuló megszüntetésének lehetőségét, amelynek következtében előre kiszámíthatatlan módon kerülhet veszélybe a kormánytisztviselőnek és családjának létfenntartása is. Mindez feltétlen alárendeltséget, kiszolgáltatott helyzetet teremt a kormánytisztviselő számára. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a kormánytisztviselőnek ez a kiszolgáltatott helyzete, az állami feladatmegoldás »eszközeként« való kezelése

ellentétes az emberi méltósággal.”¹⁷ A testület azt is megállapította, hogy „a Ktv. 17. § (1) bekezdésében szabályozott munkáltatói felmentési jogkör a Kjt. 8. § (1) bekezdéséhez hasonlóan magában hordozza az emberi méltóság sérelmét is.”¹⁸

„Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint – a törvényi garanciák hiánya miatt – a határozatlan idejű kormánytisztviselői jogviszony indokolás nélküli felmentéssel való megszüntetése esetén a munkáltató esetleges önkényes döntésével szemben nem nyújt hatékony jogvédelmet az sem, hogy a tisztviselő a munkáltatói döntést bíróság előtt támadhatja meg.”¹⁹ „A felmentés feltételeit szabályozó jogszabályi rendelkezések, azaz a munkáltatót megillető felmentési jog rendeltetése törvényi meghatározásának hiányában gyakorlatilag nem, vagy csak nehezen bizonyítható, hogy a munkáltató jogellenesen döntött, felmentési joga gyakorlása során ellentétbe került a jog rendeltetésével, a jog által szolgálni hivatott céllal. Az érdemi bírói jogvédelem lehetőségének ez a korlátozása nem nyújt valódi, hatékony jogvédelmet a munkáltató visszaélésszerű, önkényes döntésével szemben.”²⁰

A Ktv. 17. §-ának (1) bekezdését megsemmisítő határozatban foglaltak szerint: „Az Alkotmány 57. § (1) bekezdésében szabályozott bírói jogvédelemhez való jog aránytalan korlátozása megállapítható a köztisztviselők felmentésének mindazon eseteiben, amikor a munkáltatói jogkör gyakorlója a Ktv. 17. § (1) bekezdése alapján dönt a köztisztviselő felmentéséről.”²¹

S végül, az alkotmánybírói indokolásokból pusztán két további részlettel érzékeltetve a napjainkban is tapasztalható rosszat: „A kormánytisztviselő felmentése esetén a felmentési okok és a munkáltatói indokolási kötelezettség törvényi szabályozásának hiánya a közigazgatási döntések pártpolitikai semlegességét, befolyástól való függetlenségét, pártatlanságát és ezzel együtt törvényességét is veszélyezteti.”²² „[...] abban az esetben, ha a kormánytisztviselő nem élvez felmentési védelmet, a munkáltatói jogkör gyakorlója bármikor, indokolás nélkül megszüntetheti közszolgálati jogviszonyát, e szabályok is elvesztik garanciális jelentőségüket, mert nem elvárható, hogy nyíltan kiálljon szakmai és jogi álláspontja mellett, ha azzal munkáját veszélyezteti.”²³

JEGYZETEK

¹ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.).

² Vö. uo. II. cikk: „Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.” – kritikájához ld. pl. Hámori Antal (2012): A születés előtti emberi élet alkotmányos védelme (alkotmányozás, alkotmánybíráskodás). Magyar Jog. (59) 1. sz. 17-27. Az „alaptörvény” L) cikkének jelentőségéhez ld. pl. Pokol Béla alkotmánybírónak a 31/2012. (VI. 29.) AB határozathoz fűzött különvéleményét, amelyhez Szívós Mária

alkotmánybíró csatlakozott. Vö. pl. Hámori Antal (2011): A „bejegyzett élettársi kapcsolat” szabályozásának alkotmánybírói megítélése és szabályozásának vitás kérdései. Magyar Jog. (58) 2. sz. 93-102.; Hámori Antal (2009): Igazságosság, emberi méltóság, szabadság és felelősség, élet és családvédelem. AXOL Print Nyomdaipari és Kiadói Kft. Budapest, 66-110.; Hámori Antal (2008): Vélemény az azonos neműek „házasságáról”, a bejegyzett élettársi kapcsolat szabályozásáról – az Alkotmánybíróság határozatainak tükrében. Családi Jog. (6) 1. sz. 20-31.

³ Hatályon kívül helyezte: a közszolgálati tisztviselőkről szóló törvénnyel összefüggő átmeneti, módosuló és hatályát veszítő szabályokról, valamint egyes kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2012. évi V. törvény 59. § (1) bekezdés b) pont; hatálytalan: 2012. március 1-től [ld. uo. 53. § (2) bekezdés].

⁴ Ld. pl. a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény (Alkotmány) 15. §, 66. § (2)-(3) bekezdés, 67. § (1)-(3) bekezdés, 70. § (6) bekezdés, 70/B. § (1) bekezdés, 70/J. §; a Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. törvény 65. § (3) bekezdés i) pont, 70/A. § (2) bekezdés e) pont, 72. § (1)-(7) bekezdés, 72/A. §, 75. § (1) bekezdés, 76/C. § (4) bekezdés, 84. §, 85. § (1)-(4) bekezdés, 89. § (2)-(5) bekezdés, 90. § (1) bekezdés b)-e), h) pont, (2) bekezdés, 95. § (3) bekezdés b) pont, 103. § (4) bekezdés, 105. § (3) bekezdés, 106/A. § (1) bekezdés f) pont, 107. § b), d) pont, 121. § (1) bekezdés, 124. § (9) bekezdés, 127. § (2) bekezdés, (6) bekezdés a)-b) pont, (7) bekezdés, 129/A. § (1)-(6) bekezdés, 130. § (2) bekezdés b)-c) pont, 132. § (1)-(2) bekezdés, 134. § (2) bekezdés, 136. § (1) bekezdés, 137. § (1) bekezdés, 138. § (1)-(7) bekezdés, 138/A. § (1)-(4) bekezdés, 139. § (1)-(2) bekezdés, 151. § (2) bekezdés b)-c), f) pont, 154. § (2)-(3) bekezdés, 181. § (2) bekezdés, 183. § (1) bekezdés, 184. § (2) bekezdés, 190. § (5) bekezdés, 192/E. § (3) bekezdés, 192/G. § (4) bekezdés, 193/E. § (3) bekezdés a)-b) pont, (4) bekezdés c) pont, 193/G. § (5) bekezdés b) pont, 194/C. § (1) bekezdés, 194/D. § b) pont, 203. § (2) bekezdés f) pont, 211. § (5a)-(6a) bekezdés; a köztisztviselők jogállásáról szóló 1992. évi XXIII. törvény 14/B. § (1) bekezdés a) pont, 19. § (6) bekezdés d) pont, 25. § (2) bekezdés, 40/B. § (3) bekezdés, 40/D. § (3) bekezdés b) pont, (4)-(5) bekezdés, 41/B. §, 49/C. § (2) bekezdés, 49/H. § (1) bekezdés d) pont, 49/J. § (2) bekezdés, (5) bekezdés c) pont, 49/M. § (3) bekezdés, 72. § (1) bekezdés; Magyarország Alaptörvénye VI. cikk (1) bekezdés, XII. cikk (1)-(2) bekezdés, XV. cikk (5) bekezdés, XVI. cikk (1)-(4) bekezdés, XVIII. cikk (1)-(2) bekezdés, XXIII. cikk (8) bekezdés; Csvt. preambulum, 4. § (1)-(3) bekezdés, 6. § (1) bekezdés, 15-21. §, 24. §; Kttv. 48. § (3), (5) bekezdés, 49. § (1)-(3) bekezdés, 50. § (1) bekezdés, 51. § (6)-(7) bekezdés, 63. § (2) bekezdés e) pont, (3) bekezdés, 66. § (1)-(2) bekezdés, 70. § (1) bekezdés a)-d) pont, 71. § (1) bekezdés, 76. § (2) bekezdés, 79. § e)-f), j) pont, 83. § (1)-(4) bekezdés, 99. § (1) bekezdés a)-b) pont, (2)-(3), (5) bekezdés, 100. § (2) bekezdés b)-d), f) pont, 102. § (1)-(4) bekezdés, 107. § (2) bekezdés, 110-112. §, 113. § (1)-(2), (4) bekezdés; Mt. 34. § (2)-(3) bekezdés, 53. § (3) bekezdés a)-c) pont, (4) bekezdés, 55. § (1) bekezdés e)-f), j) pont, 60. § (1)-(2) bekezdés, 61. §

(3) bekezdés, 65. § (3) bekezdés a)-c) pont, (6) bekezdés, 66. § (6) bekezdés, 68. § (2) bekezdés b)-c) pont, 77. § (2) bekezdés a) pont, 113. § (1) bekezdés a)-b) pont, (2)-(3), (5) bekezdés, 114. § (1)-(4) bekezdés, 115. § (2) bekezdés c)-d) pont, 118. § (1)-(4) bekezdés, 119. § (1) bekezdés, 127-131. §, 219. § (2) bekezdés a)-b) pont, 264. § (2) bekezdés n) pont, 294. § (1) bekezdés a)-d), h)-i) pont, 295. § (1) bekezdés f) pont; az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény 21. § j) pont, 63. § (4) bekezdés.

⁵ Ld. 8/2011. (II. 18.) AB határozat.

⁶ Hatályon kívül helyezte: 2012. évi V. törvény 59. § (1) bekezdés a) pont; hatálytalan: 2012. március 1-től [ld. uo. 53. § (2) bekezdés].

⁷ Ld. 29/2011. (IV. 7.) AB határozat.

⁸ Ld. Kjt. 8. § (1) bekezdés b) pont, 61. § (1) bekezdés.

⁹ Kiemelés: H. A.

¹⁰ Kiemelés: H. A.

¹¹ Ld. 8/2011. (II. 18.) AB határozat, Indokolás IV. 3. pont; a Ktv. 17. §-ának (1) bekezdése vonatkozásában: 29/2011. (IV. 7.) AB határozat, Indokolás III. 3.1. pont.

¹² Ld. 8/2011. (II. 18.) AB határozat, Indokolás IV. 6. pont, és rendelkező rész 1. pont; 29/2011. (IV. 7.) AB határozat, Indokolás III. 3.4. pont, és rendelkező rész 1. pont. „Tekintettel arra, hogy az Alkotmánybíróság a Kjt. 8. § (1) bekezdés b) pontjának [a Ktv. 17. § (1) bekezdésének] alkotmányellenességét az Alkotmány fenti rendelkezéseinek sérelme miatt megállapította, állandó gyakorlatának megfelelően az indítványozók által felhozott további alkotmányossági kérdéseket nem vizsgálta.” [8/2011. (II. 18.) AB határozat, Indokolás IV. 6. pont; 29/2011. (IV. 7.) AB határozat, Indokolás III. 3.4. pont].

¹³ Ld. II. János Pál pápa (1991): Centesimus annus kezdetű enciklika a szociális kérdéstről (1991. május 1.). Acta Apostolicae Sedis. (83) 793-867., Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 96 (fordította: Balogh Gábor, Barabás Miklós, Góják János), 39. pont.

¹⁴ Vö. pl. Az Igazságosság és Béke Pápai Tanácsa, Az Egyház társadalmi tanításának kompendiuma magyar nyelvű kiadása (Szent István Kézikönyvek 12.). Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 2007. (fordította: Dér Katalin és Horváth Pál), 209-254. pontok.

¹⁵ Ld. 8/2011. (II. 18.) AB határozat, Indokolás IV. 3. pont; 29/2011. (IV. 7.) AB határozat, Indokolás III. 3.1. pont.

¹⁶ Ld. 8/2011. (II. 18.) AB határozat, Indokolás IV. 4. pont; 29/2011. (IV. 7.) AB határozat, Indokolás III. 3.2. pont.

¹⁷ Ld. 8/2011. (II. 18.) AB határozat, Indokolás IV. 6. pont.

¹⁸ Ld. 29/2011. (IV. 7.) AB határozat, Indokolás III. 3.4. pont.

¹⁹ Ld. 8/2011. (II. 18.) AB határozat, Indokolás IV. 6. pont.

²⁰ Ld. uo.

²¹ Ld. 29/2011. (IV. 7.) AB határozat, Indokolás III. 3.4. pont.

- ²² Ld. 8/2011. (II. 18.) AB határozat, Indokolás IV. 5. pont; és 29/2011. (IV. 7.) AB határozat, Indokolás III. 3.3. pont.
- ²³ Ld. uo. A Ktjt. 61. § (1) bekezdése és 62. § (1) bekezdése megsemmisítéséhez ld. uo., rendelkező rész 2. pont, Indokolás IV. 7. pont. Vö. a Ktjt. és a Ktv. módosításáról szóló 2011. évi LII. törvény (és indokolása). A Ktjt. és a Ktv. alkotmányellenes rendelkezéseinek folyamányához ld. pl. 34/2012. (VII. 17.) AB határozat és 35/2012. (VII. 17.) AB határozat. A bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló 2011. évi CLXII. törvény egyes rendelkezéseinek alaptörvény-ellenességéhez ld. 33/2012. (VII. 17.) AB határozat. Vö. továbbá: Kttv. 63. § (2) bekezdés e) pont, (3) bekezdés, 66. § (1)-(2) bekezdés, 76. § (2) bekezdés, 83. § (1)-(4) bekezdés.

